

Pedagogická
fakulta
Faculty
of Education

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Pedagogická fakulta
Katedra společenských věd

Bakalářská práce

Každodenní život ve městě a na venkově

Vypracovala: Michaela Kazdová
Vedoucí práce: Mgr. Michal Šimůnek, Ph.D.

České Budějovice 2013

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce.

V Českých Budějovicích dne 25.6.2013

Michaela Kazdová

Touto cestou bych ráda poděkovala Mgr. Michalovi Šimůnkovi, Ph.D. za jeho cenné rady a trpělivost při vedení mé bakalářské práce. Poděkování patří i oběma respondentkám za poskytnutí materiálů a rozhovorů pro vznik této práce.

Abstrakt

Práce je komparací volnočasových aktivit ve městě a na venkově. Porovnávány jsou dílčí aspekty volnočasových aktivit venkovského a městského života. K tomuto účelu práce využívá metodu vizuální sociologie. Metodou využitou v této práci je fotografií podporovaný rozhovor. Práce poskytuje obraz volnočasových aktivit u dvou respondentek za využití jejich vlastních fotografických materiálů. Součástí práce je i zhodnocení použité metody pro tuto práci.

Klíčová slova: fotografií podporovaný rozhovor, volnočasové aktivity, město, venkov

Abstract

The thesis is a comparison of free time activities in the town and in the village. Partial aspects of free time activities in the village and in the town are compared. For the purpose of this thesis, a method of visual sociology is used. The method which is used in this thesis is called photo elicitation. The thesis provides reflection of free time activities via the photos of two participants. The part of the thesis is also an assessment of this method in this thesis.

Key words: photo elicitation, free time activities, town, village

Obsah

1. Úvod	2
2. Vymezení vztahu venkov město	3
3. Metodologie	4
3.1 Informace o respondentkách	5
3.2. Fotografií podporovaný rozhovor	7
3.3. Volnočasové aktivity	10
3.4. Sociologická imaginace	12
4. Komparace volnočasových aktivit ve městě a na vesnici	13
4.1 Základní rozdělení	13
4.2. Kulturní aktivity	13
4.3 Sportovní aktivity	22
4.4 Sociální aktivity	28
4.5 Vzdělávací a veřejné aktivity	33
4.6 Manuální aktivity	36
4.7 Další aktivity volného času	41
5. Závěrečné porovnání	46
5.1 Shrnutí volnočasových aktivit ve městě a na venkově	46
5.2 Přínos využití metody	49
6. Závěr	51
7. Seznam použitých zdrojů	52

1.Úvod

Hlavním cílem práce je komparace volnočasových aktivit na venkově a ve městě za využití metod vizuální sociologie, především metody fotografií podporovaného rozhovoru (*photo elicitation*). V práci vycházíme ze studií, které metodu fotografií podporovaného rozhovoru obhajují a tvrdí, že využití tohoto nástroje napomůže k lepšímu porozumění sociální reality. Je zde využit nástroj fotografie, který je pro vizuální sociologii nejtypičtější. Vizuální sociologie je i dnes poměrně neznámou disciplínou, a proto nám tato práce pomůže přiblížit její využití v sociálních vědách. Na závěr zhodnotíme přínos výše uvedených metod pro tuto práci, tzn. pro komparaci volnočasových aktivit města a vesnice a zkusíme shrnout klady a zápory těchto metod tak, jak se v práci objevují. Zaměřujeme se zde však především na rozdíly venkovského a městského života.

Jedná se zde o výzkum kvalitativní, konkrétně o případovou studii, kdy jako případy byly vybrány dvě respondentky, jedna z města a jedna z venkova. Na jejich příbězích ilustrujeme rozdílnost trávení jejich volného času. Respondenti nejsou do práce zapojeni pouze prostřednictvím rozhovorů. Využity jsou i jejich vlastní materiály a jejich osobní zkušenosti, které demonstrují odlišné způsoby života jejich vlastníma očima a dopomáhají k lepšímu pochopení jejich volnočasových aktivit. Součástí práce je tedy komparace odlišných způsobů trávení volného času na venkově a ve městě a hledání podobností a odlišností v těchto činnostech.

Pokud chceme postihnout rozdíly mezi trávením volného času na venkově a ve městě, musíme se také zastavit u základního vymezení vztahu města a venkov a definovat, co považujeme za město a co za venkov. Nutné je také vymezení pojmu volnočasových aktivit, tedy co je v této práci považováno za volnočasové aktivity a co nikoli.

2. Vymezení vztahu venkov město

Město i venkov poskytují sociologům již od vzniku sociologie mnoho témat pro jejich bádání. V rámci města a venkova se sociolog může zaměřit na volnočasové aktivity, životní styl obyvatel, druhy obydlí, ve kterých obyvatelé žijí a jiné. Témat vhodných pro komparaci je nepřeberné množství. „Hovoříme-li o městě a vesnici, objevují se dvojice protikladů, jako nový - starý, moderní - tradiční, uspěchaný - klidný.“ (Matoušová, Markvartová, 2011, s. 42) Avšak nemůžeme jednoznačně označit vesnici jako starou nebo tradiční a město naopak za nové a moderní. Životy města i vesnice se dnes hodně prolínají a nelze je od sebe striktně oddělit. Nejasnost hranic lze spatřovat například u satelitních měst, kde nelze jednoznačně určit, zda se jedná o venkov, i když venkovu počtem obyvatel a způsobem bydlení odpovídají.

Jak město, tak vesnice mají své specifické rysy a každý z nich má jiný vztah ke krajině. Venkov je stále vázaný na přírodu a během roku se jí přizpůsobuje, což ovlivňuje i volnočasové aktivity během roku. Toto lze spatřovat v oblasti zemědělství, kterému se na venkově daří a lidé se snaží z přírody vytěžit co nejvíce ve svůj prospěch. „Jejich způsob života je méně ovlivnitelný lidskou organizací a technikou než velkoměsto.“ (Blažek, 2004, s. 15)

Ve městě lidé nevnímají roční období v takové míře jako lidé na venkově. Lidé ve městě žijí většinou v panelových domech, do kterých je přiveden plyn a nemusí tedy chodit do lesa na dřevo nebo si zajišťovat dovážku uhlí. Stejně tak není na sídlišťích běžné chovat domácí zvířata, kvůli kterým by lidé museli ven, aby je nakrmili. „Život ve velkoměstě je uzavřen do sebe a splývá do jednoho sice pestrého, nicméně na dění v přírodě takřka nezávislého proudu.“ (Blažek, 2004, s. 14)

„Vesnice se vyznačuje silnější vazbou na tradici a slabší inklinací k sociální změně.“ (Velký sociologický slovník. II, P-Ž., 1996, s. 1380) V České republice stále žije nejméně čtvrtina obyvatelstva na venkově. „V roce 2006 žilo

na venkově asi 26% obyvatel ČR.“ (Kubátová, 2010, s. 161) Nicméně ačkoli počet obyvatel na vesnici vzrostl, žije i tak pořád více obyvatel ve městech.

Jestliže venkov je zaměřen na zemědělství, tak ve městě je primární průmysl a služby. Právě v těchto aspektech se od sebe také venkov a město liší. Lidé z venkova tráví denně na cestách do zaměstnání více času než lidé z města, protože ve městě je více pracovních příležitostí. Stejně tak musí obyvatelé z venkova dojíždět za zábavou a vyhledávat služby především ve městě. Měšťané naopak hledají klid a ticho na venkově, kde tráví své dovolené. Zde se venkov a město potkávají, měšťanům chybí vždy trochu přírody a vesničanům zase trochu města. „Je-li něco takového jako česká národní povaha, pak k ní patří schopnost a často i chuť pobývat zároveň v obou těchto světech a jeden doplňovat druhým.“ (Blažek, 2004, s. 22)

Vztahy mezi lidmi na vesnici a ve městě jsou také odlišné. Venkované mezi sebou mají pevnější vztahy a ve většině případů se znají. Město funguje jiným způsobem. Žije zde velký počet obyvatel, kteří se navzájem neznají, žijí jiné životy, a proto život ve městě musí být lépe organizovaný, aby spolu lidé dokázali žít. „S městem obvykle spojujeme rychlost, spěch, přesný lineární čas, racionalitu, ulice zaplněné lidmi (...), to všechno má samozřejmě vliv na osobnost městského člověka.“ (Kubátová, 2010, s. 170-171)

Venkovská společnost je v mnoha ohledech kreativnější než společnost městská. Stačí se na vesnici jen rozhlédnout a uvidíme místní obyvatele, kteří si vyrábějí vlastní skleníky, staví si domy a zdá se, že si vystačí sami. Městská společnost není na takový druh práce zvyklá. Město jim poskytuje takové možnosti, že není třeba, aby tento typ práce vykonávali obyvatelé města sami.

3. Metodologie

Práce se opírá o metodu vizuální sociologie. Autoři využívající tuto metodu ve svých pracích pracují zejména s filmem, videi a fotografiemi. Jak píše ve své knize Piotr Sztompka: „Vizuální sociologii zajímají všechny vizuální

projevy sociálního života, všechno to, co je možno na vlastní oči spatřit k problematice společnosti.“ (Sztompka, 2007, s. 17) Předmětem vizuální sociologie tak může být téměř cokoli, co je viditelné a fotografovateľné. V této práci se pomocí fotografie snažíme zachycovat rozdíly mezi volnočasovými aktivitami provozovanými ve městě a mezi těmi provozovanými na venkově.

Samotné fotografie bez následného doplnění jinými metodami, vizuální sociologii nepostačí. Fotografie bez následného popisu je ambivalentní. „V řadě případů teprve kombinace obrazu a slovního doprovodu umožní plně pochopení obsahu sociální akce odehrávající se na fotografii, a tím i adekvátní pochopení fotografie samotné.“ (Siostrzonek, 2011, s. 14)

Práce je kvalitativním výzkumem a využívá především metodu fotografií podporovaného rozhovoru. Rozhovor využitý pro účel této práce je polostrukturovaný. V průběhu rozhovorů tak mohou od účastníků výzkumu vyplynout neočekávané interpretace jejich volnočasových aktivit. Rozhovory jsou v průběhu zaznamenávány diktafonem pro lepší zpracování dat a později jsou rozhovory přepsány. „Nahrávka nabízí výhody. Výzkumník má dostupná svá původní data tím, že uchovává přesná slova účastníků. Když něco v transkriptu není jasné, výzkumník se může vrátit k původnímu zdroji a zkontrolovat přesnost záznamu.“ (Seidman, 2006, s. 114)

3.1 Informace o respondentkách

Jedná se o případovou studii, pro kterou byly vybrány dvě respondentky. Vybrána byla účastnice, která pochází z malé vesničky Kámen, ležící v okrese Pelhřimov. V Kámeně bydlí ve starším rodinném domě společně s matkou a sestrou. Respondentce je 28 let, je svobodná a bezdětná. Nedávno dostudovala Vysokou školu zemědělskou v Praze a nyní již pracuje v muzeu. Za práci každý den dojíždí do Pelhřimova. V rámci zachování anonymity ji nazýváme Marií. Marie patří mezi nevěřící.

Druhá respondentka žije v Brně společně s rodiči. Tato respondentka nemá žádné sourozence. Všichni společně bydlí v pronajatém bytě v centru města.

V práci o ní hovoříme jako o Aleně. Aleně je 22 let a stále studuje vysokou školu se zaměřením na nábytkářství v Brně. Středoškolské vzdělání s maturitou je zatím jejím nejvyšším dosaženým vzděláním. Alena je bezdětná a svobodná a stejně jako Marie je také nevěřící. Záměrně byly vybrány respondentky, které jsou si podobné v základních charakteristikách, jako je pohlaví, věk, bezdětnost. Jejich trávení volného času je přesto odlišné. Tyto odlišnosti způsobuje právě jejich místo bydliště.

Respondentky byly poprvé osloveny v dubnu roku 2012 a rozhovory proběhly v lednu roku 2013. Obě tedy měly dostatek času na vytváření fotografií. Před samotným zpracováním práce byl respondentkám zadán úkol vytvořit fotografické snímky, které se budou týkat volnočasových aktivit v místě jejich bydliště. Počet fotografií nebyl předem stanoven a stejně tak nebylo konkrétně zadáno, co by respondentky měly, či neměly fotografovat. Na většině snímků samozřejmě nejsou zobrazeny přímo respondentky, ale jejich rodiny, sousedé či známí. K vytvoření snímků využívaly respondentky jejich vlastních fotoaparátů a samy se rozhodovaly, co vyfotografují a co nikoli.

Rozhovor, který s respondentkami proběhl, byl polostrukturovaný. Předem byly stanoveny základní okruhy otázek, avšak v průběhu rozhovoru se vynořovaly otázky nové. Naopak některé předem stanovené otázky se začaly jevit jako nevhodné a nebyly tedy použity. Rozhovor neprobíhal simultánně s oběma dívkami najednou. S každou dívkou byl proveden rozhovor v jiných časech. Obě dívky poskytly fotografie v elektronickém formátu. Během rozhovoru dívky prezentovaly fotografii za fotografií a ke každé vyprávěly svůj příběh. U každé fotografie jsme se s respondentkami pomalu dostávaly od fotografie samotné k dalším asociacím, které už se netýkaly jen konkrétní fotografie, ale volnočasových aktivit v širším měřítku. „Úkolem výzkumníka je v průběhu rozhovorů podporovat volné řetězce asociací a usnadňovat evokaci vlastních vzpomínek.“ (Matoušová, Markvartová, 2011, s. 35-36) Po většinu času měly slovo především respondentky, které vyprávěly své příběhy. Při zpracování práce se pracovalo s přepisy rozhovorů.

Práce si neklade za cíl dojít k nezpochybnitelným závěrům a zároveň si neklade ani nároky na zobecnitelné výsledky výzkumu. Na konci výzkumu není možné tvrdit, že výsledky jsou platné i ve všech ostatních případech, a to z důvodu výběru nízkého počtu případů. Při interpretaci fotografie se nelze dobrat k jedinému platnému pohledu na věc. „Každý záznam je autorovou vlastní interpretací reality. Vzniká tak situace, ve které existuje pluralita sociologických záznamů a stejně tak pluralita realit.“ (Chaplin, 1994, s. 278) Je tedy možné, že jiní účastníci výzkumu by stejné fotografie interpretovali naprosto odlišně a právě v tomto bodě spatřujeme partikulárnost a kvalitativnost této metody.

Vědci se po dlouhou dobu domnívali, že využívání fotografie v sociologii je neobjektivní, a dokonce jak píše Marcus Banks ve své knize *Visual Methods in Social Research*, je sociologie tzv. disciplínou slov (Banks, 2001, s. 2), čímž myslí, že vizuální obrazy do sociologie nepatří. Sontagová ve své knize naopak upozorňuje na to, že: „Fotografie nám zajistí nesporný důkaz, že k onomu výletu došlo, že program byl splněn a že se užilo legrace.“ (Sontagová, 2002, s. 15) Nicméně nám fotografie neposkytují pouze důkaz, ale také slouží k lepší komunikaci mezi výzkumníkem a respondentem. Fotografie podporují respondenta v tom, aby se o svých zážitcích a zkušenostech více rozpovídal.

3.2. Fotografií podporovaný rozhovor

Interpretace reality, jak ji vnímají respondentky, je zajišťována metodou fotografií podporovaného rozhovoru, pro kterou lze častěji nalézt anglický ekvivalent *photo elicitation*. „Metodu fotografií podporovaného rozhovoru poprvé pojmenoval fotograf a badatel John Collier v roce 1957.“ (Harper, 2002, s. 14) Metoda je tedy poměrně nová a ne příliš často používána.

Fotografie využívané v této práci jsou vytvořeny přímo respondentkami samotnými a ty k nim mají velmi subjektivní vztah. Siostrzonek mluví o tomto typu fotografie jako o fotografické tvorbě respondentů. „Toto pojetí sleduje

především fotografickou aktivitu respondentů dokumentující sociální situaci dané třídy, vrstvy či společenské skupiny.“ (Siostrzonek, 2011, s. 12)

Respondenti nám tak mohou daleko lépe přiblížit svůj volný čas. Fotografie jim nejsou cizí a ukazují skutečně to, jak sami respondenti chápou realitu, ve které žijí. Respondent je navíc velmi dobře informován o záměru výzkumu a ví, co se od něj bude očekávat. „Fotografie dávají respondentům cíl, na který mohou soustředit diskuze o jejich kultuře a zkušenostech.“ (Banks, 2001, s. 91) Protože respondenti jsou informováni o tom, co se od nich očekává a ví o využití vlastních fotografií, můžeme považovat photo elicitation za poměrně etický výzkum. Před respondenty není nic skryto a předem se mohou rozhodnout, zda se tohoto typu výzkumu zúčastní. Samy respondentky rozhodují o tom, které fotografie budou moci být použity v práci.

V sociologických výzkumech jsou však běžnější fotografie pořízené sociologem - fotografem, který tyto fotografie poté diskutuje s respondenty. Tento typ fotografie však může zachycovat realitu jinak, než jak ji respondenti skutečně vnímají. Fotograf - sociolog může být ovlivněn mnoha aspekty. Takový sociolog - fotograf vstupuje do výzkumu už se specifickými očekáváními a očekává, že se společnost, kterou fotografuje, bude chovat určitým způsobem. Roli zde mohou hrát předsudky, a ačkoli by si měl být sociální vědec vědom svých subjektivních postojů a měl by se snažit být co nejvíce objektivní, v některých případech přesto selhává. Roli může sehrávat i společnost, ze které výzkumník pochází. V našem výzkumu volnočasových aktivit města a venkova by např. výzkumník - fotograf z města mohl už před vstupem do terénu mít zkreslené představy o vesničanech, což by se mohlo promítnout do celkového dojmu z práce.

Nutno zmínit, že chyba nemusí být pouze na straně fotografa - výzkumníka. Zkreslení celkového výsledku práce se může objevit i na straně lidí, které sociolog fotografuje. Je lidskou přirozeností, že lidé, kteří se stávají předmětem fotografie, se často nechovají spontánně a snaží se vypadat lépe nebo

se chovat jiným způsobem než je obvyklé. Pokud si respondenti pořizují fotografie sami, jedná se o fotografie pořízené za spontánních podmínek. Lidé, kteří jsou fotografováni, se necítí pod tlakem tolik, jako když je fotografuje sociolog, kterého nikdy neviděli. Tato práce proto bude pracovat s materiály samotných účastníků, a nikoli s materiály pořízenými „zvenčí“.

V některých extrémních případech se fotografie netýkají ani respondentů ani výzkumníka. Tento typ fotografií například Marcus Banks nepovažuje za nejvhodnější, protože ani jedna strana, ani výzkumník, ani účastník, nemá k fotografii žádný vztah. „Případy, kde ani subjekt, ani výzkumník nemají žádnou zřejmou spojitost s obrazy a kde záměr výzkumníka není subjektu jasný, bývají problematické. Nejextrémnější případy se objevují spíše v jistých typech laboratorních psychologických experimentů.“ (Banks, 2001, s. 88) V oblasti sociologie nejsou tyto snímky příliš běžné.

Metoda fotografií podporovaného rozhovoru klade důraz na vztah mezi výzkumníkem a účastníkem, přičemž je významnější role účastníka. „Skrze využití photo elicitation se kontrola posouvá z výzkumníka na účastníka a subjekt (účastník) se stává naším učitelem.“ (Van Auken, Frisvoll, Stewart, 2010) Výzkumník zde sehrává jinou roli než v běžných rozhovorech. Výzkumník se nechává poučovat od respondenta a nechá ho vyprávět svůj příběh. Ačkoli výzkumník má často svůj rozhovor alespoň z části připravený (většinou se jedná o polostrukturované rozhovory), u fotografií podporovaných rozhovorem někdy dochází k nečekaným zvrátům a odchýlení od předem stanovené osnovy. Tento jev je naprosto v pořádku a je také jedním z cílů této metody, a to dostat se do hlubších souvislostí a jádru toho, co se za fotografií skrývá.

Metoda fotografií podporovaného rozhovoru nám umožňuje získat daleko více informací, než kdybychom použili rozhovor samotný bez fotografií. Fotografie usnadňuje rozhovor a vytváří pouto mezi účastníkem výzkumu a výzkumníkem, a to je právě pro kvalitativní výzkum klíčové. Fotografie v účastnících vyvolávají vzpomínky, které mohou také výrazně přispět k lepšímu

porozumění mezi oběma stranami. Předmět rozhovoru se proměňuje v závislosti na fotografii.

„Metoda fotografií podporovaného rozhovoru evokuje hlubší aspekty lidského vědomí než slova sama o sobě. Výzkum založen pouze na slovech stimuluje mozek méně než výzkum, který využívá jak obrazy, tak i slova.“ (Harper, 2002) Využití fotografie tak stimuluje respondenta k dalším a novým reakcím a odpovědím.

Jednou z posledních výhod této metody je i to, že je srozumitelná pro všechny, nejen pro odborníky pohybující se v akademickém prostředí. „Fakt, že fotografie pochází od zainteresovaných osob různých odvětví, znamená, že místní samospráva, výbory, sdružení i jedinci, kteří se o problematiku zajímají, mohou mít přístup k datům, která nejsou pouze vědecky orientovaná, ale také jasná a srozumitelná díky podstatě fotografií samotných.“ (Van Auken, Frisvoll, Stewart, 2010)

Fotografie, které jsou využity v této práci, nejsou žádným způsobem upravovány, retušovány nebo jakýmkoli jiným způsobem zpracovávány. Jenom takové fotografie mohou mít odpovídající hodnotu.

Tak jako i jiné metody výzkumu i tato metoda má svá úskalí. Jedno z úskalí je to, že výzkumník musí dát pozor, zda respondent záměrně nevybral snímky vymykající se realitě, aby byl výzkum zajímavější nebo jednoduše proto, že nechce ukazovat stinné stránky svého života.

3.3. Volnočasové aktivity

Práce je zaměřena na volnočasové aktivity lidí ve městě a na vesnici. Je tedy třeba formulovat, co vlastně považujeme za volnočasové aktivity. „První skutečné sociologické studie volného času vznikly až po velké hospodářské krizi ve 30. letech, kdy ve vyspělých industriálních zemích byly společenské idoly produkce zaměněny za idoly spotřeby.“ (Velký sociologický slovník. II, P-Ž., 1996, s. 1176) Za významného autora, který položil základy sociologie volného

času, je považován Thorstein Veblen. Veblen se ovšem proti volnému času vymezuje poněkud negativně. „Slovo zahálka označuje neproduktivní trávení času. (...) Zahálka obecně nezanechává materiální produkty.“ (Veblen, 1999, s. 40, 41) Za zahálku bez materiálních produktů považuje Veblen například hudbu nebo umění provozované doma pro vlastní potěšení nebo ve společenských a sportovních hrách a v chovu neúčinných zvířat sloužících jen k zábavě, jako jsou pokojoví psi a rychlí koně a jiné. (Veblen, 1999, s. 41)

Mnohem častěji je však za zakladatele této vědní disciplíny považován Dumazedier, který již chápe významnost volnočasových aktivit pro společnost. „Dumazedier říká, že hlavním výdobytkem lidského pokroku není materiální blahobyt, jak se má obecně za to, nýbrž všeobecná existence volného času.“ (Velký sociologický slovník. II, P-Ž., 1996, s. 1176)

Pro tuto práci je důležité definovat, co lidé považují za volný čas a co za volný čas nepovažují, respektive co tato práce považuje za volnočasové aktivity. Mezi sociology všeobecně panují rozepře o tom, zda například péči o dítě či vaření považovat za volnočasové aktivity, když jsou to činnosti, které si člověk nevybírá dobrovolně jako náplň svého volného času. Činností, které je obtížné zařadit do určité kategorie času, je celá řada.

Ve většině případů se mezi volnočasové aktivity řadí ty, jejichž funkce nám přináší nějaké potěšení nebo aktivity, u nichž můžeme relaxovat. Do těchto aktivit se člověk většinou zapojuje dobrovolně. V této práci však budeme mezi volnočasové aktivity řadit i takové činnosti, které někteří autoři jako Duffková, Dubský a Urban ve své knize Sociologie životního stylu, řadí spíše mezi činnosti vázaného času. „Vázaný čas a jeho činnosti bývají označovány různě - praktické životní nezbytnosti, nutné mimopracovní záležitosti, nutný čas, existenční čas.“ (Duffková, Urban, Dubský, 2010, s. 148) Mezi tyto činnosti řadíme například starost o domácnost. Později totiž zjistíme, že na vesnici lidé někdy nepovažují práci v domácnosti za obtěžující.

Užíváme tedy terminologii knihy Sociologie životního stylu a v této práci se zabýváme volným časem vázaným na práci, kam řadíme právě různé domácí manuální práce i časem vázaným na ne-práci, tedy sport, kultura, zábava. (Duffková, Urban, Dubský, 2010, s. 151)

Volný čas každého z nás může být utvářen jak přírodními cykly, což bude spíše případ venkova, tak i společenskými vlivy. Rozdíl je viditelný i v náplni volného času o víkendech a volného času v týdnu po práci. Práce je zaměřena především na víkendové volnočasové aktivity, kdy mají lidé více času než během týdne, kdy tráví většinu času v zaměstnání.

Respondenti této práce jsou mladí lidé, kteří tráví svůj čas patrně jinak než lidé středního věku, nebo lidé v důchodovém věku, a proto i na tento fakt musí být brán zřetel. Ani jedna z respondentek ještě nemá děti a i tento fakt ovlivňuje trávení jejich volného času. Pokud by respondentkami byly ženy, které již mají děti, jejich volný čas by se patrně sestával především z péče o dítě a rodinu.

3.4. Sociologická imaginace

Práce se opírá o metody vizuální sociologie a právě využití technik vizuální sociologie aktivizuje sociologickou imaginaci, o které hovoří Charles Wright Mills. Podstata sociologické imaginace je dle Millse charakterizována následovně: „Je to schopnost přecházet od nejneosobnějších a nejvzdálenějších změn k nejintimnějším rysům člověka a chápat souvislosti mezi nimi.“ (Mills, 2008, s. 11) Podstatou je tedy dostávat se od obecných sociologických skutečností k jednotlivcům a snažit se najít spojení mezi těmito světy. K tomuto velmi dobře poslouží využití obrazového materiálu v této práci.

„Sociologická imaginace se projevuje zejména prostřednictvím vizuálních strategií, které vystihují to specifické, lokální, osobní a známé, zatímco na druhou stranu se zabírají tím obecnějším a vyzývají nás k propojení mezi těmito 2 světy.“ (Knowles, Sweetman, 2004, s. 7) V práci se prostřednictvím obrazů dostáváme ke specifickým volnočasovým aktivitám dvou respondentek, jejichž životy se odehrávají na pozadí celé společnosti. Vidíme zde, jak tedy jednotlivci -

respondentky žijí své životy, ale zároveň jsou jejich životy propojeny se společností. „Vizuální metody nabízejí způsob porozumět tomu, jak to osobní je zároveň společenské a společenské zároveň osobní.“ (Knowles, Sweetman, 2004, s. 8)

Sociologická imaginace má jedincům napomoci se lépe orientovat ve vlastním životě, ale i ve světě. Mills hovoří o tzv. propojení biografie a historie. „Pomocí sociologické imaginace lidé pochopí, co se děje ve světě, porozumí tomu, co se odehrává v nich samých jako miniaturních společenských průsečících biografie a historie.“ (Mills, 2008, s. 11)

4. Komparace volnočasových aktivit ve městě a na vesnici

4.1 Základní rozdělení

V této části porovnáváme vesnici Kámen, která se nachází na Vysočině a má přibližně 260 obyvatel¹ s jedním z našich největších měst, a to Brnem. Brno má téměř 800 000 obyvatel. Jména žen jsou záměrně pozměněná, aby byla zachována jejich anonymita a byla tak zachována etika výzkumu. Obě dívky však souhlasily se zveřejněním jejich fotografií pro účely této práce.

Aby byla práce přehledná, využíváme rozdělení volnočasových aktivit podle knihy Sociologie životního způsobu, tj. na kulturní aktivity, sportovní aktivity, sociální aktivity, vzdělávací a veřejné aktivity, manuální aktivity a další aktivity volného času. (Duffková, Urban, Dubský, 2008, s. 157)

4.2. Kulturní aktivity

Nejprve ze všeho se zabýváme kulturními akcemi, kam se řadí koncerty, výstavy, plesy, diskotéky, návštěvy památek a jiné. Ačkoli venkov nedisponuje takovými možnostmi jako město, poskytla nám Marie důkaz o tom, že i na venkově není kulturní život úplně vyloučený. Kámen má velkou výhodu, kterou

¹ www.obeckamen.cz

mu skýtá místní hrad, který přitahuje spousty turistů. Právě díky hradu se zde koná množství kulturních akcí. I přesto Marie dodává, že většina kulturních akcí se koná spíše v okolních vesnicích než v Kámeně. Bez hradu a okolních vesnic by byl Kámen ochuzen o kulturní aktivity, protože by byly zredukovány na úplné minimum.

Na fotografii číslo 1 vidíme výstavu zemědělských strojů, která se koná ve vesnici každý rok pod názvem „Den zemědělce“. Výstava je podle Marie dost populární a mezi návštěvníky nejsou pouze místní obyvatelé, kteří tak přijdou vyplnit volnou chvíli, ale i návštěvníci okolních měst a vesnic. Od zemědělského družstva však toto není jediná kulturní akce. Každý rok se ve vesnici pravidelně konají dožínky, což je také kulturní akce, kterou si místní obyvatelé velmi oblíbili. Zemědělství v Kámeně hraje velkou roli nejen proto, že zde lidé pracují v sektoru zemědělství, ale zemědělské družstvo se pro ně také snaží vytvářet zajímavé aktivity a rozproudit místní kulturní život.

Fotografie č. 1. Den zemědělce Kámen (zdroj: respondentka Marie)

Mezi další kulturní akce během roku patří také dětský karneval na fotografii č. 2. Účast je však velmi mizivá a každým rokem je nižší. Marie objasňuje, proč tomu tak je: „Není to tím, že by tady ubývalo dětí, spíše naopak, ale jejich rodiče nemají zájem se zúčastnit a třeba se alespoň částečně podílet na přípravě. Finančně by to podpořil obecní úřad, ale zájem maminek prostě není.“

Fotografie č. 2. Dětský karneval Kámen (zdroj: respondentka Marie)

Pro děti je zde dále pořádán lampionový průvod v den slavení čarodějnic, který probíhá na místním letišti. Průvodu a slavnosti se neúčastní pouze děti, ale i dospělí. Na tomto průvodu je účast o poznání větší než na dětském karnevalu, protože tato akce nevyžaduje žádnou větší organizaci. Oslava čarodějnic je vždy zakončená opékáním vuřtů, jak můžeme vidět na fotografii č. 3. Marie a její rodina se účastní průvodu každoročně. „Jak je patrné venkov dodnes umí slavit a sám se bavit.“ (Blažek, 2004, s. 154) Kámen tedy nepotřebuje vždy navštěvovat okolní města, aby si mohl užít zábavu.

Fotografie č. 3. Oslava čarodějnic Kámen (zdroj: respondentka Marie)

Jak již bylo řečeno, nejvíce kulturních aktivit je v Kámeně zprostředkováno místním hradem. Na fotografii č. 4 můžeme vidět stánek

šermířů, kteří zde v létě organizují několik kulturních akcí. Lidé si sem mohou přijít zastřílet z kuše. Mariina matka považuje tyto akce za nejvíce vydařené: „Z akcí šermířů je vždy nejvíce nadšená mamka - vydržela by střílet z kuše celý den.“ Na hradě je dále organizováno několik výstav obrazů většinou méně známých umělců (viz fotografie č. 5). V loňském roce zde proběhlo i klavírní vystoupení. Kámen se snaží i o více intelektuální a formální zábavu. Lidé tady ale nejeví o tento typ aktivit zájem. O formálnější aktivity na hradě se místní příliš nezajímají, a jak Marie připouští, většinou se jich účastní stále stejní lidé.

Fotografie č. 4. a č. 5. Kulturní akce na hradě Kámen (zdroj: respondentka Marie)

Co se týče dalších plesů a zábav, musí mladí lidé dojíždět do vedlejších obcí. „Mívali jsme tady hasičský ples, ale ten už tu dnes není. Z těch akcí v kulturáku už tady zůstal pouze karneval.“ Marie na rozdíl od většiny místních obyvatel má nejraději místní kulturní akce na hradě. Důvodem je její blízký vztah k hradu, kde pracovala jako brigádnice. Marie s přáteli také jezdí hrát bowling nebo společně vyrážejí do kina. V těchto případech musí dojíždět a není to tedy moc častá aktivita.

Oproti Marii má Alena možnost navštěvovat kulturní akce každý den. Brno každý den nabízí možnosti kulturního vyžití. Alena nejraději navštěvuje různé výstavy, protože se zajímá o umění a architekturu, což souvisí s oborem, který studuje. Alena navštěvuje tyto výstavy většinou času se svými přáteli, kteří se také zajímají o umění (fotografie č. 6). Zatímco na vesnici Marie mohla uvést, jaké kulturní akce tam mají lidé nejraději, ve městě takto generalizovat

nemůžeme. Alena nemá přehled, jaké kulturní akce jsou v Brně navštěvovány více a jaké méně.

Fotografie č. 6. Výstava Brno (zdroj: respondentka Alena)

Na následující fotografii č. 7 je zachycen veletrh zdraví Mobitex, který Alena navštívila. Ráda navštěvuje neobvyklé akce, kde má možnost vyzkoušet si něco nového, k čemu v běžném životě nemá přístup. Na fotografii testuje přístroj, který ulehčuje kloubům a člověk si připadá jako ve stavu beztlíže. Alena odhaduje, že o veletrhy je větší zájem než o výstavy. Výstavy, které navštěvuje, většinou zejí prázdnotou. Lidi více lákají veletrhy, kde mohou vyzkoušet a vidět neobvyklé věci. Osobně má tento typ veletrhů také velmi ráda, protože se vždy seznámí s něčím novým, co do této doby nepoznala. Bylo by tedy možné zařadit tuto aktivitu i do vzdělávacích aktivit.

Fotografie č. 7. Veletrh zdraví Mobitex (zdroj: respondentka Alena)

Je překvapivé, že jak Alena, tak Marie obě rády navštěvují různé výstavy a veletrhy. „Toto přitom bývá charakterizováno jako výběrová a vyhraněná aktivita. Frekvence těchto aktivit celé populace bývá dosti nízká a rozložení vůbec její existence je výrazně nerovnoměrné (...) navštěvuje ji pravidelně určitý okruh osob a zbylá podstatně větší část populace je nenavštěvuje vůbec nebo jen výjimečně.“ (Kubátová, 2010, s. 157-158) Ve městě tento typ aktivit nepřekvapí tak jako na vesnici. Jak ale Marie poukazuje, navštěvuje je jen málo obyvatel vesnice a většinou se jedná o jedny a ty samé osoby. Ve městě to překvapivě není o moc lepší. Alena již navštívila mnoho výstav, nikdy ale nezažila, že by na nich bylo přeplněno. I návštěvnost výstav v Brně tedy nenaplnuje očekávání a potvrzuje tak tvrzení Kubátové.

Fotografie č. 8 je z vystoupení, které se konalo v Brně v arboretu. Podle Aleny byla tato akce velice zajímavá svou nevšedností. Málokdy se konají akce tohoto typu přímo v botanické zahradě. Po představení následoval koncert jedné z méně známých hudebních skupin, ale jak Alena říká, nešlo tu o kapelu ale spíše o místo konání (fotografie č. 9).

Fotografie č. 8. a č. 9. Vystoupení v arboretu (zdroj: respondentka Alena)

Alena s přáteli navštěvuje koncerty alespoň jednou do měsíce. Je to typ akce, kde může posedět s přáteli a zároveň poslouchat dobrou hudbu. Poslech živé hudby je pro Alenu jednou z nejčastěji provozovaných volnočasových aktivit. Sama také přiznává, že mnohdy nejde ani o hudbu samotnou. Často vyráží společně s přáteli na koncerty hudebních skupin, o kterých nikdy neslyšeli. Nechodí sem pouze poslouchat hudbu, ale hlavně se pobavit.

Alena ráda čas od času navštíví kino. Za tímto účelem nemusí nikam složitě dojíždět jako Marie. Fotografie, kterou Alena poskytla, je pořízena v kině Lucerna. „Občas je to příjemné vyrazit na film do kina. Na kině mě nejvíce přitahuje specifická atmosféra, která doprovází sledování filmů.“ V kině, ve kterém byla pořízena fotografie č. 10, se nepromítají pouze nové filmy, ale i starší filmy a cena vstupenky je v porovnání s jinými kiny za poloviční cenu. Podle Aleny je to takové studentské kino, které není finančně tak náročné jako multikino, které je v Brně také. Alena i většina jejích přátel preferují kino před návštěvou divadla. Divadlo Alenu nepřitahuje a připadá jí nudné. „Divadlo nevyhledávám, naposledy jsem ho navštívila, když jsem byla ještě na gymnáziu.“ Ačkoli Alena divadlo nepovažuje za vhodnou volnočasovou aktivitu, její rodiče občas navštíví divadlo s potěšením, a dokonce ho navštěvují častěji než kino.

Fotografie č. 10. Návštěva kina (zdroj: respondentka Alena)

Během plesové sezóny si lidé v Brně mohou vybrat z velkého množství plesů nejrůznějšího zaměření. Plesy tu mají různou tematiku. Některé jsou pořádány spolky, jako jsou myslivci, některé pořádají různé společnosti. Alena plesy příliš nenavštěvuje, spíše její rodiče. Tyto společenské plesy mají vysokou společenskou úroveň, což je také důvodem, proč Alena plesy nenavštěvuje. Místo návštěvy plesu raději navštíví koncert a pobaví se se svými přáteli.

Na kulturních akcích, které zmiňovala Alena, není nic překvapivého, co bychom od města neočekávali. Brno nabízí různorodost a velké množství kulturních aktivit, které se konají poměrně pravidelně. Alena nerada posedává

doma a snaží se těchto akcí využívat. Snaží se žít aktivně oproti jejím rodičům, kteří tráví čas většinou doma a jen zřídka někam vyrazí.

Překvapující je spíše kulturní život v Kámeně. Musíme ještě jednou zdůraznit, že nebýt hradu ve vesnici, zřejmě by byl výskyt kulturních akcí menší. Přesto i v Kámeně můžeme najít určitou cirkularitu kulturních akcí, odehrávají se každoročně ve stejnou dobu. Zdá se však, že místní obyvatelé možnosti kulturních akcí zcela nedoceňují: „Lidi, kteří vyhledávají tyto kulturní akce, ubývá každým rokem.“ Marie se domnívá, že lidé mají na práci jiné věci než trávit například odpoledne se šermíři. Navíc akce se opakují a mohou už místní trochu nudit.

Fotografie č. 11 zobrazuje pouť, která se v Kámeně koná každý rok tři týdny po Velikonocích a její termín je tedy pohyblivý. „Nečekejte ale žádnou slávu!“ říká Marie. Většinou přijedou dva kolotoče a jedna střelnice. Pro místní je to ale velký svátek. Marie a její rodina pečou cukroví, smaží řízky, dělají chlebičky a čekají hosty. Když s Alenou došlo na téma pouti, ani nevěděla, co říct. Řekla pouze, že občas se někde objeví kolotoče. Ona ani její rodina nepovažují tento den za významný a tento den neslaví. Navíc Alena ani nemá představu o tom, zda lidé v tento den navštěvují kostel. O tomto jevu píše i Blažek: „Pro venkovany svatá není jen zbožnost, víra a jejich symboly. Svatost je vše spojené se svatými místy a se svatým časem, tedy se svátky.“ (Blažek, 2004, s. 154) Pro venkov má pouť svůj význam, protože na venkově bylo vždy více věřících a pouť byla původně oslavou světců. Vesnici tak pořád nese známky zbožnosti, jak o tom mluví i Marie. Většina věřících, kteří kostel normálně během roku nenavštěvují, ho alespoň na pouť a Vánoce navštíví. Ačkoli obyvatelé Kámene nemají možnost navštívit kostel, který je v katastrofálním stavu, vydávají se alespoň na místní mši na hrad. Při této příležitosti je na hradě o poznání více lidí než při jiných událostech, jako je výstava obrazů.

Fotografie č. 11. Pout' v Kámeně (zdroj: respondentka Marie)

Další podobnou slávu zažívají místní lidé 5. prosince, kdy po vesnici chodí čerti a Mikuláš. Mariina sestra chodí převlečená za Mikuláše každý rok (viz fotografie č. 12). Společně s přáteli obejdou každou rodinu v Kámeně, kde už na ně čekají rodiče dětí a těší se, až čerti postraší jejich děti. Nejde však jen o vystrašení místních dětí. Místní tento den berou jako možnost pobavení, a proto v tento den hraje významnou roli alkohol. Čerti společně s Mikulášem dostávají jako odměnu od rodin panáka, obvykle slivovici pálenou z ovoce, které místní pěstují na vlastních zahradách. Výjimečně dostávají nižší finanční odměnu.

Fotografie č. 12. Mikuláš v Kámeně (zdroj: respondentka Marie)

V Brně se Alena chodí většinou pobavit na různé tématické diskotéky nebo koncerty, kde návštěvníci chodí převlečení za čerty. Po domácnostech

převlečená za čerta, nebo Mikuláše nikdy nechodila. Tento den pro ni není žádným způsobem zvláštní. Alena s přáteli dělají věci, které se nevymykají běžnému dnu.

4.3 Sportovní aktivity

Sportovní aktivity jsou významnou součástí života lidí na vesnici i ve městě. Některý typ aktivit se naprosto shoduje u obou respondentek. Jedna z nejběžnějších aktivit jsou procházky. Procházky se dají provozovat bez ohledu na to, zda člověk žije ve městě nebo na venkově. Pouze místa procházek se u respondentek liší.

Marie poskytla fotografii č. 13, na kterých se její matka prochází po nedělním obědě. Marie ji doprovází a spojuje procházky s její oblíbenou činností, a to fotografováním. Někdy spolu jen sedí na louce za domem a relaxují. Procházky jsou místními velice oblíbené. Mezi nejčastější cíle vycházek patří místní rybníky a lesy nebo dokonce návštěva hřbitova, kam místní při procházce chodí zapálit svíčku na hroby svých rodin. V Kámeně je člověk neustále ve spojení s krajinou. Marie s úsměvem dodává, že nedávno přišel srnec skoro až na jejich zahradu. Člověk je tady ve spojení s přírodou nejen při procházkách.

Fotografie č. 13. Procházky v Kámeně (zdroj: respondentka Marie)

Alena se s přáteli také ráda prochází. Její procházky často směřují do městského parku, který nemá daleko od bytu. Pokud si chtějí od města odpočinout, je možné vydat se za Brno, kde je klid a nacházejí zde ticho a pohodu, které jim ve městě chybí. Fotografie č. 14 byla vytvořena v jednom z parků při nedělních procházkách, kam se vydali rodiče s dětmi. Dětem navíc parky nabízejí mnoho atrakcí, kde si mohou hrát, zatímco si rodiče popovídají v parku.

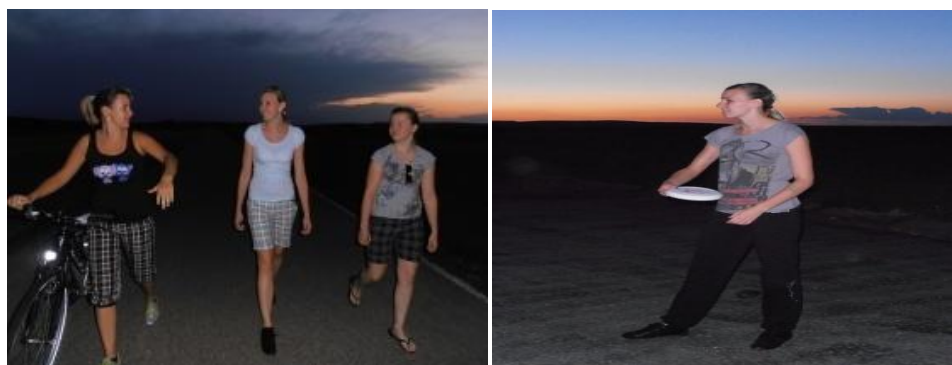
Fotografie č. 14. Procházka v centru Brna (zdroj: respondentka Alena)

Možností vyrazit do přírody je tu více. Fotografie č. 15 byla pořízena během procházky za Brno. „Člověk ani nepotřebuje jezdit na venkov, aby se dostal do přírody. Když vyjdete kousek za Brno, ocitnete v lese nebo můžete také navštívit místní oboru s jeleny, kam také často podnikáme výlety.“ Fotografie byla pořízena při vycházce do lomu za městem a na první pohled by člověk ani neodhadoval, že se Alena s přáteli stále nachází v Brně. Když je hezké počasí, vydávají se sem lidé na celodpolední procházky. Tedy ani Brno není ochuzeno o možnosti vyrazit na nedělní procházku do přírody a oddechnout si od městského života.

Fotografie č. 15. Procházka za Brno (zdroj: respondentka Alena)

Mezi další aktivity, které jsou společné oběma respondentkám, patří jízda na kole, jízda na kolečkových bruslích, ale i třeba méně známé frisbee. Jak už bylo zmíněno, všudypřítomná krajina v Kámeně přímo vybízí k jízdě na kole, avšak nemůžete počítat s žádnými cyklistickými stezkami. Ty ani nejsou nutné. V lese se nacházejí pěšiny, které v Kámeně dobře zastupují cyklostezky. Jak nás Marie informovala, Kámen má velkou výhodu, které mu skýtá nepoužívané letiště. V létě je letiště využíváno opravdu víceúčelově. Lidé na letišti jezdí na kole, na kolečkových bruslích nebo hrají frisbee. Ti více odvážní jezdí na svých podomácku upravených motorkách. Využití místního letiště pro sport znázorňují fotografie č. 16 a č. 17.

Fotografie č. 16. a č. 17. Využití letiště v Kámeně pro sport (zdroj: respondentka Marie)

V Brně je tomu podobně, stejně jako lidé v Kámeně využívají místní letiště a krajinu pro sport, využívají lidé v Brně místní parky pro běh, jízdu na kole i pro hraní frisbee (viz fotografie č. 18). Lidé tady také venčí psy. Alenu pozornost upoutává nový fenomén provazochodectví, který se v brněnských parcích poměrně rozmohl (viz fotografie č. 19). Alena osobně využívá park nejčastěji k běhu a pro jízdu na kole upřednostňuje místní cyklostezky.

Fotografie č. 18. a č. 19. Frisbee a provazochodectví v Brně (zdroj: respondentka Alena)

Co je zarážející, je informace, že ačkoli Kámen nemá pořádné hřiště, které by mohli místní obyvatelé využívat, disponuje vesnice tenisovými kurty. To je jev, o kterém se zmiňuje i Blažek: „Život naplněný volným časem, ve kterém se povinně provozuje zábava za pomoci nákladných pomůcek a se sebeprožitkem jako v televizním seriálu, to je výzva, která cloumá českým venkovem (...) V současné době už máme na českém venkově za sebou dobu zahradních udíren, vrcholí doba plastových bazénů a přenosných přístřešků a nastupuje doba tenisových kurtů.“ (Blažek, 2004, str. 95) Marie ovšem zrovna nepatří mezi fanoušky tenisu a kurty nenavštěvuje. Kurty navíc považuje za trochu zbytečnou investici Káměna. Kurty sice navštěvují místní, ale Marie přiznává, že ví pouze o dvou rodinách využívající tyto kurty. Chataři, kteří sem jezdí na dovolené, je nevyužívají.

Marie neochotně přiznává, že hřiště sice mají, ale nikdo ho nerozezná od pole. Toto hřiště je využíváno pouze místními fotbalisty. Blažek poukazuje na to, že takové venkovské hřiště je mnohdy místem, kde se „hráčům pletou pod nohy slepice.“ (Blažek, 2004, s. 156) Ačkoli se v Kámeně po hřišti slepice

neprocházejí, Marie se směje tomu, že hřiště je z kopce. Když se pak hrají zápasy, hra se často zdržuje kvůli vzdálenostem, kterou musí hráči urazit, než naleznou ztracený míč kdesi v houštinách. Místní muži jsou ale do fotbalu zapálení.

Samozřejmě kurty jsou i součástí Brna a ne jedny. Ve městě ale přítomnost kurtů nepřekvapí jako v Kámeně, kde sice nemají pořádné hřiště, ale mají kurty. Zatímco Marie nevyužívá ve svém volném čase kurty nikdy, Alena si chodí občas zahrát tenis s jejím otcem. Jedny z brněnských kurtů lze vidět na fotografii č. 20.

Fotografie č. 20. Tenisové kurty (zdroj: respondentka Alena)

Co se týče například adrenalinových sportů, není v Kámeně žádná možnost vyzkoušet si je. V Brně zřejmě tato možnost je, ale Alena se o tyto sporty nikdy nezajímala, a tak ani neví, zda se opravdu někde provozují. Dokonce nezná ani nikoho z okolí, kdo by tento sport vyzkoušel. „Tyto všestranně náročné až rizikové sporty provozuje relativně malý okruh lidí.“ (Duffková, Urban, Dubský, 2008, s. 158) Naše respondentky mezi tento úzký kruh lidí nepatří.

Alena ale vyzkoušela laser game a ze hry si odnesla opravdu silný zážitek (fotografie č. 21). Ačkoli se nejedná o žádný riskantní sport, je to jeden ze sportů, které bychom na venkově hledali jen obtížně. Tyto sporty jsou situovány spíše do města. Alena doufá, že ještě někdy bude mít možnost tuto hru vyzkoušet. Podobně je to také s paintballem, který Alena čas od času hraje. Marie nikdy nevyzkoušela paintball či laser game. K těmto sportům mají lidé v Kámeně opravdu špatný přístup a museli by nejspíše do většího města.

Fotografie č. 21. Laser game Brno (zdroj: respondentka Alena)

O víkendech Alena s přáteli navštěvuje místní bary a hospůdky, kde společně tráví příjemné večery. Někdy vyráží posedět s přáteli jen tak pro radost, někdy si oživí večer kulečnickem nebo bowlingem (fotografie č. 22) „Večer se hned stává zábavnějším, když můžeme vyrazit na kulečnick nebo bowling.“ Alena nemusí kvůli bowlingu složitě dojíždět tak, jako musí Marie. Marie však poukazuje na kreativitu místních lidí, kteří si vytvořili kuželky domácí výrobou. Hrát se dá sice jen v létě, přesto je nápad fantastický a ukazuje na to, jak si venkovský člověk dokáže poradit. Kuželky vytvořené podomácku lze vidět na fotografii č. 23. O kreativitě venkovských obyvatel se zmíníme později.

Fotografie č. 22. Večer s přáteli u kulečnicku (zdroj:respondentka Alena)

Fotografie č. 23. Kuželky vyrobené podomácku (zdroj: respondentka Marie)

Marie ke sportovním aktivitám ještě dodává, že místní obyvatelé propadli novému sportu nordic walking. Dokonce i její rodina se rozhodla vyzkoušet tento sport, když viděli nadšení svých sousedů. Tedy i do Kámena pronikají nové sportovní aktivity. Marie ale osobně dává přednost klasické vycházce bez hůlek.

4.4 Sociální aktivity

„Sociální aktivity jsou reprezentovány především pěstováním sociálních kontaktů, mezilidských vztahů, setkáváním se s příslušníky rodiny či přáteli, eventuálně obecně s jinými lidmi.“ (Duffková, Urban, Dubský, 2008, s. 158) Pěstování sociálních aktivit je důležité jak pro Marii, tak pro Alenu. Protože jsou obě mladé, vytváří si vztahy především s přáteli, s kterými tráví většinu volného času. Alena tráví čas s přáteli většinou mimo rodinu, zatímco Marie se zdržuje častěji doma a přátelé sem za ní chodí na návštěvy.

Alena, jak jsme naznačili už v kapitole sportovních aktivit, se se svými přáteli schází nejčastěji v místních hospodách a barech nebo zajdou do kavárny. Zde si sdělují své zážitky a dobře se baví. Tento typ aktivity provozují nejčastěji o víkendech, kdy se mohou sejít všichni pohromadě. Přes týden se takto schází jen výjimečně. Během týdne zajdou spíše na kávu nebo skleničku cestou ze školy. Zatímco během týdne zabírají tyto aktivity pouze několik minut, o víkendech se posezení v klubech často protáhne až do ranních hodin. Jedno z takových posezení představuje fotografie č. 24.

Fotografie č. 24. Posezení s přáteli (zdroj: respondentka Alena)

Alenu a její rodinu navštěvují doma příbuzní jen zřídka. Projevuje se zde spíše opačný trend jezdit za příbuznými do vzdálenějších obcí. Pravidelně je doma navštěvuje pouze matčina sestra, a to alespoň dvakrát týdně. Navázat kontakt se sousedem nebo k němu chodit na kávu, je zde dost neobvyklé, protože se mezi sebou lidé ani pořádně neznají. S nejbližšími sousedy se sice znají, ale

pokud se potkají, komunikují spolu pouze na chodbě a na vzájemné návštěvy k sobě nechodí. Sousedy z nižších pater domu by Alena na ulici ani nepoznala.

Marie a její rodina mají rodinný dům, a proto se často schází s přáteli u nich doma. Je to pro ně jednodušší než složitě jezdit do města za zábavou. Fotografie č. 25 a č. 26 jsou z oslav narozenin a Silvestra, které se obě konaly u Marie doma. Je to pro ni hlavní místo, kde může navazovat sociální kontakty. „Většinou když přijedou přátelé, hrajeme karetní a deskové hry nebo prostě jen popíjíme.“ Marie nezapomíná dodat, že alkohol je nezbytnou součástí kulturního dění na vesnici. Většinu aktivit, které se tu odehrávají, nutně doprovází alkohol.

Fotografie č. 25. a č. 26. Oslava narozenin a Silvestra (zdroj: respondentka Marie)

Často je také doma navštěvují příbuzní a sousedé. V Kámeně si vytváří každý doma takovou „kavárnu“, kde může posedět se svými známými a dozvědět se, co je ve vesnici nového. Místní nemají možnost jít si sednout do kavárny, jako to dělá Alena a její přátelé. Přitom stejně jako lidé ve městě, i na venkově mají potřebu sdílet. Místní v Kámeně navíc mají vždy o všem přehled a nové informace se zde šíří velice rychle. Pro místní je to druh pobavení. „Dodnes funguje dokonalá venkovská zábava - uhadování, kdo kam jde. Zlodějna nebo zálet jsou okamžitě čitelné.“ (Blažek, 2004, s. 40)

Dalšími místy, kde se lidé v Kámeně ve volných chvílích schází, jsou prostranství před obchodem a poštou, kde postávají a vyprávějí. Často se mezi sebou sousedé baví přes plot, když se oba sejdou, aby pracovali na svých zahradách (viz fotografie č. 27). „Venkov nemá městskou odměřenost, sousedské vztahy na českém venkově mají blíže k tzv. mediteránnímu temperamentu

jihoevropských národů.“ (Blažek, 2004, s. 116) Marie je ráda, když za ní po práci zajdou přátelé na kávu, nebo když s nimi může prohodit několik slov na návsi. Někteří lidé ve městě by mohli považovat za obtěžující, že k nim chodí po práci lidé na kávu, ale Marie rozhodně nepovažuje návštěvy lidí u nich doma za nevhodné a dotěrné. Naopak je velmi ráda, že si má s kým každý den sdělit své zážitky ze zaměstnání a vyslechnout příběh druhého.

Fotografie č. 27. Sousedské vztahy (zdroj: respondentka Marie)

Pro kontrast však Marie poukazuje na to, že lidé v Kámeně nejsou příliš pospolití, často se pomlouvají a povyšují jeden nad druhého. To právě souvisí s tím, že se znají. Lidé ve městě nemají možnost jeden druhého pomlouvat, když mezi nimi nejsou vytvořené žádné sociální vztahy, zatímco Kámen má vytvořené dobré sociální sítě, kde lidé navzájem znají jeden druhého.

Zatímco ženy v Kámeně upřednostňují posezení s kamarádkou u kávy v pohodlí domova, muži ve vesnici navštěvují místní hostinec. Muži při tom neberou příliš zřetel na to, zda je víkend či nikoli. Naopak ženy místní hospodu nenavštěvují téměř nikdy. „Sedět tady v místní hospodě není nic pro mě, většinu času tam sedí stejní chlapi a každý den rozebírají politiku. Málokdy tam s nimi sedí nějaká žena.“ „Hospoda je centrem mužského vesnického života.“ (Kubátová, 2010, s. 167) Je to místo, kde si muži mohou sdělovat své zážitky a místo, kam si chodí po práci odpočinout. „Český venkov je také často spojován s pitím a popíjením alkoholu, s čímž ruku v ruce jde i spojování návštěvy

klasických hospod a veselou hospodskou společností spíše se životem na venkově než ve městě.“ (Matoušová, Markvartová, 2011, s. 44)

I Alena konstatuje, že její otec občas zajde s kolegy do hospody. Není to ale tak, že by tam zašel každý den po práci. Většinou jde o občasně návštěvy těchto zařízení. Její matka se naopak schází se známými v kavárnách nebo zůstávají doma.

Alena s přáteli navštěvuje také restaurace nebo i zařízení s rychlým občerstvením jako je McDonald's nebo KFC (viz fotografie č. 28). Alena není příliš velký fanoušek rychlého občerstvení. Alena se tedy diví, že když prochází kolem, je toto zařízení vždy plné lidí. Osobně by tam nechodila vůbec, avšak její přátelé ji často přesvědčí, aby šla s nimi. V poslední době často využívají tato zařízení místo kavárny. Člověk si nemusí dávat jídlo, ale může si dát jen něco k pití. Jinak upřednostňuje spíše různé zahraniční restaurace, kde může ochutnat pro Čechy jinak netypické jídlo. Návštěvy restaurací jsou pro ni ale peněžně náročné, a proto je navštěvuje maximálně dvakrát v měsíci.

Fotografie č. 28. Návštěva rychlého občerstvení (zdroj: respondentka Alena)

V teplých letních měsících opět využívají s přáteli parky, kde dělají různá večerní posezení, popíjejí víno a hrají pétanque. Někdy zpívají nebo hrají na kytaru a na místech, která jsou k tomu určená, také občas dělají oheň a grilují. Někdy si sednou do parku už odpoledne a kouří vodní dýmku. Nejenže stráví

příjemné chvíle s přáteli, ale často také pozná někoho nového a navazuje tak nové sociální vztahy.

Grilování je i pro Marii nedílnou součástí letních měsíců. Pro tyto účely si jejich rodina pořídila gril, který stačí vytáhnout na zahradu a mohou začít (viz fotografie č. 29). Stejně tak má Marie k dispozici udírnu, kde mohou udit maso. V tomto aspektu bychom nemohli souhlasit s Blažkem, že doby domácích udíren jsou již pryč. (Blažek, 2004, s. 95) V Brně lze také grilovat, pokud ale bydlíte v paneláku, je to poněkud obtížné. Alena ale nepopírá, že se najdou i tací, kteří v letních měsících grilují v paneláku na balkóně.

Fotografie č. 29. Grilování v letních měsících (zdroj: respondentka Marie)

Opět bychom mohli zařadit do sociálních aktivit i procházky a sportovní aktivity, podrobněji jsme se jim však věnovali už v předchozí kapitole. Právě při procházkách také dochází k upevňování vztahů mezi lidmi.

„S jistou nadsázkou by se dalo říci, že veřejný prostor ve městě je místem, kde se všichni k sobě chovají jako cizí, i když jsou náhodou domácí. Kdyby tomu tak začalo být na venkově, (...) místní by ztratili jeden z nejsilnějších důvodů, proč na venkově žít.“ (Blažek, 2004, s. 42) Místní v Kámeně využívají dostupná místa, jako je náves, vlastní domovy nebo zahrádky, jako místa, kde mohou provozovat sociální aktivity. V Brně mají nepřehledné množství možností a jen zřídka

provozují tento typ aktivit doma. Alena v Brně spíše tráví čas v různých zařízeních od restaurací po noční kluby.

4.5 Vzdělávací a veřejné aktivity

Zde se jedná o takové volnočasové aktivity, při kterých se člověk bude dále vzdělávat jakýmkoli způsobem, v jakémkoli oboru či odvětví. Veřejné aktivity jsou aktivity, které budou lidé provozovat ve svém volném čase, a kterými se budou podílet na veřejném životě. Tato část je věnována především Aleně, protože v Kámeně nejsou téměř žádné možnosti vzdělávání.

Alena možností vzdělávání v Brně příliš nevyužívá, ačkoli jich je zde dostatek. Ve volném čase navštěvuje pouze městskou knihovnu, bez které by se během studií neobešla (viz fotografie č. 30). Atmosféru knihoven má ráda a ráda tam tráví deštivé dny vyhledáváním potřebných informací. Žádným dalším způsobem se vzdělávacích aktivit neúčastní. Alena navštěvuje vzdělávací kurzy v rámci univerzity. Mezi tyto kurzy patří například hodiny anglického jazyka, které si mohou zvolit ve škole. Nemusí se tedy dále účastnit dalších vzdělávacích kurzů mimo školu. Její rodiče mají zase různá školení v rámci svého povolání, a proto nabídku kurzů také nevyužívají. I když kurzy ani další vzdělávání mimo práci nebo školu nevyužívají, tyto možnosti jsou jim vždy otevřené.

Fotografie č. 30. V knihovně (zdroj: respondentka Alena)

Co však určitě můžeme řadit do vzdělávacích aktivit, ke kterým dosahuje i vesnice, je využívání média internetu ke zjišťování informací, které člověk

potřebuje. Stejně tak sem můžeme zařadit četbu denního tisku či odborné literatury. Obě aktivity napomáhají člověku získávat informace a dále se vzdělávat.

Překvapivě u Marie doma nevyužívá internet pouze ona a její mladší sestra, ale internet využívá i jejich matka a stejně tak o dost starší teta. Marie konstatuje, že internet už dorazil i k nim do vsi a nevyužívá ho pouze mladší generace. Na fotografii č. 31 vidíme její tetu, která si, jak říká Marie, založila i účet na Facebooku a využívá internet pravidelně ve volném čase. Marie čte denní tisk každý den a na internetu tráví každý den alespoň hodinu. Internet využívá pro zábavu i pro vyhledávání informací nejrůznějšího druhu.

Fotografie č. 31. Využití internetu (zdroj: respondentka Marie)

Alena ve volných chvílích především čte a snaží si prohlubovat vědomosti týkající se jejího oboru. Internet k těmto účelům využívá ve velké míře: „Nikdy jsem si to pořádně neuvědomila, ale u počítače trávím někdy třeba i 5 hodin denně.“ Při vypracovávání školních úkolů se Alena musí spoléhat především na připojení k internetu a odbornou literaturu. Marie se věnovala odborné literatuře především v době jejích studií a dnes už tuto literaturu nevyhledává.

Co se týče veřejných aktivit, lze sem jistě zařadit demonstrace, které se v Brně občas konají. Alena poskytla fotografii č. 32 z demonstrace, které se osobně účastnila. Alena se běžně demonstrací neúčastní. Do demonstrací se zapojuje, pokud je přesvědčena, že demonstrace bojuje za věci, které se jí

bezprostředně dotýkají. Tato demonstrace bojovala proti zpoplatnění vysokých škol a zúčastnilo se jí velké množství mladých lidí. Ačkoli otázka toho, zda by demonstrace měly být řazeny do volnočasových aktivit, je sporná, v této práci je do těchto aktivit počítat budeme. Demonstrace splňují jisté rysy volnočasových aktivit. Lidé nejsou nuceni se těchto aktivit účastnit, provozují tuto činnost dobrovolně ve volném čase a snaží se tak podílet na veřejném životě.

Fotografie č. 32. Demonstrace Brno (zdroj: respondentka Alena)

U Marie nemůže být o demonstracích ani zmínka. V takto malé vesnici by zřejmě nikdo ani demonstraci nezaznamenal. Přesto je možné se zapojovat do veřejného života ve volných chvílích i jinými způsoby. Jedním z těchto způsobů je členství v zájmových organizacích. V Kámeně mají místní na výběr pouze ze dvou organizací, a to z hasičů nebo myslivců. Marie však nepatří ani do jedné skupiny. Pokud má její rodina zájem se k něčemu vyjádřit a zapojit se tak do veřejného života, mají možnost navštěvovat zasedání zastupitelství, kde se mohou vyjadřovat k dění ve vesnici.

Jelikož v Kámeně není příliš zájmových organizací, byla Marie schopna je velice lehce vyjmenovat. Alena také není členem žádné organizace a nemá ani přehled o možnostech těchto aktivit. O možnostech účasti na veřejných setkáních zastupitelů Alena nic neví a nikdy těchto možností nevyužila. „Veřejné aktivity v našich (českých) podmínkách nepatří k těm nejfrekventovanějším.“ (Duffková, Urban, Dubský, 2008, s. 160)

4.6 Manuální aktivity

Jak již bylo zmíněno, v této práci považujeme za volnočasové aktivity i manuální činnosti. Některé manuální aktivity ve volném čase totiž nevnímají respondentky jako práci, ale také jako druh odpočinku. Samozřejmě v závislosti na typu obydlí se lidé po příchodu z práce mohou věnovat odlišným aktivitám. Není pravidlem, že lidé ve městě, pokud bydlí v rodinném domě na periferii, by se snad nemohli věnovat pracím na zahradě. Lidé v centru jako Alena však skutečně tuto možnost nemají. Stejně tak u Marie a života na venkově nelze generalizovat a předpokládat, že všichni lidé na venkově se věnují pouze domácím zvířatům a pracují na zahradě, protože ne každý člověk na vesnici bydlí v rodinném domku. I v Kámeně lze nalézt bytovky, kde lidé nemají takové možnosti jako lidé, kteří mají vlastní rodinný dům. V jakých obydlích obě respondentky žijí lze vidět na fotografiích č. 33 a č. 34. Člověk na první pohled rozezná, zda se jedná o bydliště Marie z rodinného domu, nebo Aleny z bytu. V závislosti na formě bydlení, které mají, se bude proměňovat i jejich manuální práce ve volném čase. Zatímco veřejné a vzdělávací aktivity byly věnovány především Aleně, kapitola manuálních aktivit je zaměřena spíše na Marii.

Fotografie č. 33. Dům, kde bydlí Marie (zdroj: respondentka Marie)

Fotografie č. 34. Dům, kde bydlí Alena (zdroj: respondentka Alena)

Marie, která od dětství vyrůstá v podmínkách venkova, bere práci na zahradě a okolo domu jako běžnou součást svého dne. Zatímco některé manuální aktivity není třeba v jejím domě vykonávat každý den, některé z nich se staly už

běžnou rutinou. Marie s její rodinou chovají doma králíky, které je třeba každý den obstarávat (viz fotografie č. 35). Sama Marie dodává, že pro ně není starost o zvířata tak náročná, jako pro sousedy, kteří chovají domácí prasata nebo slepice. Někteří sousedé dokonce chovají vlastní ovce.

Fotografie č. 35. Péče o domácí zvířata (zdroj: respondentka Marie)

Na chovu prasat, který Marie zmiňuje si lze ukázat soběstačnost venkovských lidí. Protože sousedům pomáhají při zabíjačce, jsou poté odměněni masem a výrobky jako je paštika nebo jitrnice, které si vyrábějí sami. Na oplátku daruje Marie a její rodina sousedům králíka. To je aspekt vesnického života, o kterém se můžeme dočíst u Kubátové: „Rodina, která pořádala zabíjačku, tradičně většinu produktů rozdala příbuzným, sousedům a kamarádům. Rodina věděla, že se jim investice vrátí, protože systém zabíjaček byl propracován tak, že jedna navazovala na druhou. Důvodem samozřejmě byla neexistence ledniček.“ (Kubátová, 2010, s. 168) Zatímco Kubátová už považuje tento systém obchodu s potravinami za vymřelý, v Kámeně jsou stále stopy tohoto systému alespoň částečně zachovány. Marie poskytla také fotografii z jedné ze zabíjaček, která se konala na podzim (viz fotografie č. 36).

Fotografie č. 36. Zabijačka (zdroj: respondentka Marie)

Marie a její rodina chov králíků a účast na zabijačkách nepovažují za něco nepěkného, ale spíše za příjemné strávení volného času s odměnou, která je na konci čeká. Není to tak jen s chovem prasat, ale i s jinými činnostmi, jako je vlastní výroba slivovice. Marie sbírá u známých každoročně švestky, aby si pak mohla nechat vypálit svou vlastní slivovici. Tu si s rodinou nechávají udělat v autorizované palírně v nedaleké obci. Marie se domnívá, že časy, kdy si místní obyvatelé pálili slivovici doma, už jsou nenávratně pryč. Dále si Marie vyrábí kečup z podomácku vypěstovaných rajčat. Co se týče výroby potravin, chování zvířat, pěstování zeleniny, právě zde lze spatřovat soběstačnost místních obyvatel.

Alena z Brna nám poskytuje na tuto problematiku naprosto jiný pohled. Zeleninu ani zvířata nemají, protože nemají, kde je pěstovat a chovat a v jejich bytě jim majitel zakázal chovat domácí zvířata. Přesto je Alena překvapená tím, co vše lidé chovají ve svých bytech. Zatímco Marie mluví o domácím praseti pouze jako o možnosti obživy, Alena nám prozrazuje, že někteří její známí si pořídili prase jako typ domácího mazlíčka, kterého chodí venčit jako psa. Protože Alena a její rodina nemají ani zvířata ani žádnou zahradu, ve svém volném čase se starají pouze o každodenní domácí práce jako je umývání nádobí. To však musí provozovat i Marie na vesnici.

Na následujícím příkladě budeme demonstrovat to, o čem píše Blažek: „Ve městě všichni už nepotřebují umět všechno, jako to musí umět venkov.“ (Blažek, 2004, s. 91) Marie na fotografii č. 37 ukazuje, že když je potřeba doma

něco opravit, dokáže si poradit sama a nepotřebuje žádné řemeslníky. Dokonce i takto mladí lidé si doma sami vymalují a ještě je pro ně tato činnost potěšením. „Na venkově je prostor pro tvořivost každodenního života.“ (Blažek, 2004, s. 135) Přesný opak demonstruje Alena rozbitými dvířky na fotografii č. 38. Její rodina si na takovéto aktivity najímá řemeslníky, nebo se obrací na správce bytů. Alena a její rodina se těmito aktivitami nezabývají. Považují to za ztrátu času. V jejich případě by nebylo možné zařadit manuální aktivity tohoto druhu do volnočasových aktivit, z práce by totiž neměli potěšení tak, jako Marie v Kámeně má radost z toho, že si sama vymalovala.

Fotografie č. 37. Malování domu (zdroj: respondentka Marie)

Fotografie č. 38. Čekání na správce domu (zdroj: respondentka Alena)

Jak již bylo zmíněno, Marie a práce na zahrádce patří k sobě i přesto, že je Marie poměrně mladý člověk. Práci na zahradě si užívá i její rodina. Dokonce s úsměvem dodává, že její matka miluje sečení trávy a na svou práci je náležitě pyšná. „Vždycky po dosečení si sedne a povídá si pro sebe, jak to krásně posekala.“ Za krásného letního počasí je pro ně sečení trávy druhem odpočinku. Stejně tak se Marie a její rodina musí vždy dobře připravit na zimu a sekají dříví už na jaře a v létě. Ačkoli v tomto případě se už opravdu může zdát, že se nejedná o volnočasovou aktivitu, u Marie ji za ni považujeme. Na rozdíl od Marie se její sestra v sekání dříví vyžívá. Stejně tak, jako jejich matka relaxuje u sekání zahrádky, si její sestra odpočine u sekání dřeva (viz fotografie č. 39). „Venkovan

vychází z toho, co je třeba udělat, jak je zrovna venku a jak se vyvíjí počasí.“ (Blažek, 2004, s. 110)

Co se týče mužů v Kámeně, pokud netráví svůj čas v místním hostinci, zabývají se manuálními pracemi ve svých dílnách, kde něco kutí. „Pro Čechy je pořád ještě absurdní kutění podle stavebnic „do it yourself“, ve kterých „kutil“ jako malé děcko najde všechny díly, pojivo, nástroje i návod.“ (Blažek, 2004, s. 113) Někteří místní dokonce využívají svůj um i ke stavení svých vlastních domů, případně různých rekonstrukcí vesnického stavení, tak jako například jeden ze sousedů na fotografii č. 40. Místní muži tak spojují příjemné s užitečným.

Fotografie č. 39. Příprava dřeva na zimu (zdroj: respondentka Marie)

Fotografie č. 40. Stavba domu (zdroj: respondentka Marie)

Alena tento druh aktivit vůbec nezná, respektive o nich nepadlo při rozhovoru ani slovo. Její čas je vyplněn jiným způsobem než starostí o domácnost nebo strachem o to, zda bude mít v zimě čím topit. „Ve městě se tvořivost přesouvá do činností moci neškodných - do dětské hry, umění, módy, hráčství, závodního sportu, politické rétoriky, vědeckého bádání, filozofování (...) Na venkově zůstává tvořivost spojena se základními životními činnostmi.“ (Blažek, 2004, s. 153)

4.7 Další aktivity volného času

Mezi tento typ aktivit zařadíme aktivity, při kterých člověk nemusí vykonávat žádnou fyzickou aktivitu, a které jsou tedy spojeny s odpočinkem a regenerací. Patří sem četba knih a novin nebo sledování televize. „Na základě výzkumu se zjistilo, že k nejčastěji provozovaným volnočasovým aktivitám ve všedních dnech patří 1) poslech televize rozhlasu (84,6%), 2) čtení novin a časopisů (55,6%).“ (Majerová a kol., 2002, s. 107) Naše obě respondentky přesně zapadají do tohoto provedeného výzkumu, ačkoli se k těmto dvěma činnostem přidává ještě práce s počítačem a využívání internetu.

Obě respondentky a jejich rodiny se přes týden po práci a škole hojně věnují četbě nebo sledování televize (fotografie č. 41). Nejen během týdne, ale častokrát i během víkendů tráví respondentky u televize značnou část času. Marie i Alena obě využívají počítač, který jim televizi nahrazuje. Na internetu mají navíc tu možnost sledovat seriály, které ještě vysílané nebyly. To, že se obě dívky věnují těmto aktivitám především přes týden, je způsobeno menším časovým objemem a velkou mírou závislosti na pracovní době. (Duffková, Urban, Dubský, 2008, s. 155) Ačkoli Marie nepracuje manuálně, po práci se i tak věnuje spíše méně náročným aktivitám. Stejně tak Alena si ráda odpočine po dni stráveném ve škole, například sledováním televize či čtením.

Fotografie č. 41. Četba denního tisku (zdroj: respondentka Marie)

Mezi činnosti regenerace bychom přiřadili i nejrůznější aktivity spojené s využíváním služeb. To už opět bude řeč spíše o Aleně než o Marii. Tak jako nemělo město, co nabídnout, pokud byla řeč o práci na zahradě, nebude nám mít co nabídnout vesnice, co se týče služeb.

„Na venkově toho „spousta chybí“. Člověk z města neustále žasne nad tím, že tu nejsou rozvinuté služby (...), nedostatek služeb vede venkovany k tomu, že každý tak trochu musí sám kutit, být svéprávný a improvizovat.“ (Blažek, 2004, s. 152) O kutilství v Kámeně už řeč byla, i o tom jak dokážou být lidé na venkově tvořiví. Podívejme se teď proto blíže na využívání služeb ve volném čase u Aleny ve městě. Marie v Kámeně služby ve volném čase nevyužívá, protože zde nejsou k dispozici a místní musí dojíždět.

Jedna z mnoha služeb, které Brno poskytuje a Alena ji využívá alespoň jedenkrát v měsíci, je solárium (viz fotografie č. 42). Návštěvy jsou sice ekonomicky náročnější, je ale možné pořídit si levnější permanentku, kterou Alena vlastní. Solárium navštěvuje Alena společně s její matkou. Návštěvy zde trvají jen několik málo minut, proto většinou spojují návštěvu solária s návštěvou obchodních domů, kde nakupují především oblečení. Největší zájem má Alena a její matka o oblečení ve výprodeji (viz fotografie č. 43). Svůj den obvykle zakončují posezením v kavárně.

Fotografie č. 42. a č. 43. Návštěva solária a nákupy v centru Brna (zdroj: respondentka Alena)

Alena také navštěvuje každý měsíc kadeřníka a příležitostně využívá možností kosmetických služeb. Návštěvu nepovažuje za nutnost, ale jako druh odpočinku a relaxace. Často také experimentuje a zkouší různé salóny. Marie jezdí ke kadeřníkovi do vedlejší vesnice, protože v Kámeně není, přesto si návštěvy kadeřníka také užívá.

I v Kámeně se dají najít činnosti, které lehce nahrazují nabízené služby v Brně. Alena využívá městského bazénu v Brně. Marie sice bazén nevyužívá, protože v Kámeně není, přesto lze bazén nahradit rybníky, kterých je v okolí Kámena více. V létě tak nejsou místní ochuzeni o možnost jít si zaplavat. Obtížnější situace je v zimě, kdy si místní musí tuto činnost odpustit, nebo opět musí odjet do města.

I návštěvy kostela lze zařadit do volnočasových aktivit, ačkoli tato aktivita dnes již není tak častá a běžná, jako tomu bývalo v minulosti. „Návštěvy kostela patří k nejméně často provozovaným aktivitám, návštěva kostela na venkově se umístila až na 19. místě.“ (Majerová a kol., 2002, s. 107) Příležitost navštěvovat kostel se naskýtá jak lidem v Brně, tak lidem v Kámeně. V Kámeně však lidé nemohou chodit do místního kostela, protože je v katastrofálním stavu. Spoléhat se tak musí na místní hrad, kde se ale konají pouze velké bohoslužby, například na Velikonoce. Místní obyvatelé, kteří chtějí navštěvovat kostel, jezdí do vedlejší obce Věžné. Marie a její rodina do kostela pravidelně nechodí, ale občas navštěvují bohoslužby na hradě, nebo se s rodinou vydávají do Věžné. Věžnou však navštěvují jen výjimečně při svátcích, zejména o Vánocích. Marie dodává, že lidí, kteří pravidelně jezdí do kostela jinam, je minimum.

Fotografie č. 44 pochází od Aleny a je z jednoho brněnského kostela. Sama Alena do kostela příliš nechodí, pokud už kostel navštíví, je to spíše ze zvědavosti. Alena se domnívá, že ani v Brně není návštěvnost kostela vysoká. To potvrzuje i fotografie, na které kostel zeje prázdnotou. Alena navštěvuje kostel s rodinou pouze jedenkrát ročně, a to na Vánoce. Není to však pravidlem, protože některé roky vynechávají.

Fotografie č. 44 Návštěva kostela v Brně (zdroj: respondentka Alena)

Obě respondentky neznají žádného mladého člověka ze svého okolí, který by navštěvoval kostel pravidelně. „Této činnosti dává přednost především starší generace.“ (Majerová a kol., 2002, s. 108) Všeobecně by se dalo k otázce návštěv kostela dodat, že česká společnost je společností ateistickou, a tedy návštěvy kostelů, jak můžeme vidět u Aleny i Marie, jsou velmi nahodilými a nepravidelnými aktivitami.

V letních měsících lidé v Kámeně provozují další aktivitu, kterou nabízí spíše venkov. Touto činností je sběr hub. Marie a její rodina patří mezi vášnivé houbaře a v létě chodí do lesa na houby, kdykoli jsou na to podmínky (viz fotografie č. 45). Fotografie č. 46 ukazuje jejich houbařské úspěchy v loňském roce. Loňský rok byl pro Marii a její rodinu velice úspěšný. Důvodem velké úrody jsou rozlehlé lesy kolem Kámena, kde jsou příznivé podmínky pro sběr hub. Alena aktivitu houbaření vůbec nezmiňuje, zřejmě na houby v Brně nechodí.

Fotografie č. 45. a č. 46. Sběr hub (zdroj: respondentka Marie)

Další aktivitou, kterou překvapivě provozují ve volném čase obě respondentky, protože ani jedna není žádným způsobem omezena místem bydliště, je fotografování. Nicméně každá respondentka se zaměřuje na jiný druh fotografií. Marie provozuje fotografování většinou za hezkého počasí, protože se orientuje především na fotografie krajiny a okolí Kámena. Se svými fotografiemi často soutěží na internetu. Ukázkou její fotografické tvorby je fotografie č. 47, kde je zachycen Kámen nebo fotografie č. 48, kde jsou zachyceni ptáci na krmítku. Její rodina se stará o tyto ptáky každý rok a Marie spojuje jejich pozorování s fotografováním. Alena se na svých fotografiích naopak zaměřuje spíše na městskou architekturu, jak naznačuje fotografie č. 49. V architektuře má velké zalíbení také proto, že ji studuje.

Fotografie č. 47 a č. 48. Fotografická tvorba Marie (zdroj: respondentka Marie)

Fotografie č. 49. Fotografická tvorba Aleny (zdroj: respondentka Alena)

V neposlední řadě řadíme mezi volnočasové aktivity i cestování. Marie tráví své dovolené především v Kámeně, příliš nikam necestuje. Ve svém volnu chodí především na procházky nebo odpočívá na zahradě. Pokud cestuje, vyráží většinou na poznávací výlety po České republice. Na výlety nejezdí se svou rodinou, ale se svými přáteli.

Alena cestuje raději do zahraničí než po Čechách. Své cesty podniká v rámci univerzity nebo také s přáteli. Naposledy navštívila Benátky a Kolín nad Rýnem. Při cestování se opět projevuje Alenin zájem o architekturu a výstavy, které jsou hlavním předmětem jejích cest do zahraničí.

5. Závěrečné porovnání

5.1 Shrnutí volnočasových aktivit ve městě a na venkově

Na základě materiálů, které byly poskytnuty respondentkami, lze vysledovat, že každá alternativa nabízí člověku svá pro a proti. Co se týká kulturních aktivit, nemůže být pochyb o tom, že v Brně existuje širší spektrum těchto aktivit a možností navštěvovat kulturní aktivity je velké množství. Stejně tak to bude platit o vzdělávacích aktivitách, které jsou ve velké míře provozovány

v Brně. V Kámeně však tyto aktivity nejsou vůbec, pokud nebudeme počítat využití internetového připojení ke vzdělávání.

Kde lze nalézt shodu, jsou sportovní a sociální aktivity. Ačkoli místní obyvatelé v Kámeně nemají možnost využívat sportovní zařízení, jako jsou tělocvičny, dokážou i přesto konkurovat Brnu ve sportech, kde není zapotřebí žádného speciálního prostoru a vybavení. Naopak Brno nabízí méně možností kontaktu s přírodou. Možností využívání přírody ke sportovním aktivitám není v Brně mnoho. Brno i Kámen však oba mají možnost jízdy na kole, procházek, hraní tenisu, frisbee, běhu a jiných podobných aktivit.

V otázce sociálních aktivit Brno nabízí více míst k setkávání a navazování sociálních vztahů. Alena jmenovala kavárny, bary, restaurace, parky. Marie se v Kámeně setkává s přáteli především u ní doma, popřípadě muži chodí do místní hospody. Lidé v Kámeně se dále mohou setkávat na volných prostranstvích před poštou nebo před obchodem. V Kámeně tedy nenalezneme místa speciálně určena pro navazování sociálních kontaktů. Přesto k sobě mají lidé v Kámeně blíže, jak nám Marie ukázala. „Lidé se zde nikam neženou, mají čas udržovat blízké rodinné i sousedské vazby.“ Alena naopak nezná pořádně ani své sousedy. Ačkoli má rozhodně větší možnosti při výběru místa pro sociální setkávání, nezdá se, že by Marie v Kámeně byla o tyto sociální setkávání nějakým způsobem ochuzena. V Kámeně jsou obyvatelé pouze limitováni počtem míst, kam se mohou vypravit.

Jestliže je Kámen limitován, co se týče kulturních nebo vzdělávacích aktivit, rozhodně toto tvrzení neplatí o manuálních aktivitách. „K městské podobě demokracie patří mobilita ducha i těla, možnost volby mezi množstvím způsobů života, z nichž každý přináší jednak nějaké lákadlo, jednak nějaké omezení. Venkovská podoba demokracie sice předpokládá částečně se vzdát svobody pohybu v prostoru i v čase (...), avšak za toto sebeomezení se získává svoboda v rozvrhování nejenom toho, co kdy budeme v našem malém společenství dělat, ale také jak to budeme dělat, jaké k tomu použijeme materiály a postupy, jakým způsobem si budeme tyto zkušenosti předávat, s kým budeme dělat a jak se s ním

o výsledek práce rozdělíme.“ (Blažek, 2004, s. 163) Lidé v Kámeně jsou i dnes poměrně soběstační a s mnohým si dokážou poradit sami bez jiné pomoci a v mnohém se dokážou připodobnit Brnu. To Alena v Brně demonstrovala jasný opak. Pro ni a její rodinu nejsou manuální aktivity součástí každodenního života, tedy alespoň ne v takové míře jako u Marie.

V otázce odpočinku a regenerace ve volném čase není limitována ani jedna respondentka. Každá z nich využívá volný čas k odpočinku takovým způsobem, jaký má k dispozici. Obě respondentky, jak již bylo řečeno, rády fotografují. Každá se však zaměřuje na jiné objekty v závislosti na tom, co je jim dostupné. Obě rády cestují, preferují však odlišné destinace. Ani jedna z respondentek není věřící a nenavštěvuje kostel pravidelně. Mariin život je orientován hodně na přírodu, kam chodí na houby, chodí fotografovat, kde relaxuje a kde sportuje. Alenin život je orientován hodně na služby, které město nabízí, a tak její volný čas není příliš orientován na přírodu. Občas vyráží sice s přáteli do parku nebo na procházky mimo Brno, více času však tráví v různých zařízeních, jako jsou restaurace nebo obchodní domy.

Na všech zde zmíněných volnočasových aktivitách jsme si ukázali rozdíly v pojetí volnočasových aktivit u dvou respondentek, z nichž každá žije v naprosto odlišném prostředí. Ačkoli práce ukazuje na jejich rozdílné pojetí volného času, nemusí to tak všeobecně být u všech. Jak již bylo zmíněno na počátku práce, cílem nebylo zobecnit tyto výsledky. Je tedy pravděpodobné, že s jinými respondenty bychom se dobrali odlišných příkladů a závěrů. Zároveň je nutné podotknout, že naše respondentky jsou mladé a lidé staršího věku, nebo muži by jistě trávili svůj čas odlišně.

„Můžeme konstatovat, že trávení volného času je velice individuální a proměnlivé. Rozdíly, které se zde projevují, mají původ v různých faktorech – ať již vycházejí z věku, pohlaví, vzdělání či sociálního postavení.“ (Majerová a kol., 2002, s. 109) K zobecnění těchto výsledků bychom museli využít daleko větší počet respondentů. Využití fotografie nám také nedovoluje zobecnit tyto závěry

na širší populaci. Tisíc respondentů by přispělo tisícem jiných fotografií, u každého respondenta bychom jistě našli výjimky a odlišnosti způsobů trávení jejich volného času.

„O venkově nelze říci něco obecného.“ (Kubátová, 2010, s. 168) Nejen o venkově nelze říci něco obecného, ale i o městu nelze říci něco všeobecného. Nelze takto generalizovat, když existuje pluralita volnočasových aktivit. Každý člověk je individuum a vyhovují mu pouze některé formy trávení volného času.

Město má občas tendenci se venkovu vysmívat kvůli nedostatku služeb, ale i kulturních a jiných aktivit. „Srovnání vesnického a městského stylu života v tomto smyslu, tzn. označení vesnického života za nemoderní se všemi negativními významy, které toto označení může nést, není používáno komunikačními partnery pocházejícími z vesnice.“ (Matoušová, Markvartová, 2011, s. 51) Ačkoli venkov nedisponuje takovými možnostmi jako město, Marie nikdy během rozhovoru nenaznačila, že by život na venkově považovala za negativum, nebo že by si přišla jakýmkoli způsobem omezena životem na venkově. Obě respondentky jsou spokojeny s prostředím, ve kterém žijí.

5.2 Přínos využití metody

V průběhu této práce nebyla shledána žádná negativa metody fotografií podporovaného rozhovoru. Využití fotografie v této práci naopak přispělo k lepšímu pochopení sociální reality, ve které obě respondentky žijí, a tak si lze lépe představit, jak tráví svůj volný čas. Fotografie vnáší do práce jasnost. Hlavní důraz je zde kladen na respondentky samotné. Tento aspekt považuje za pozitivní i Marcus Banks, který tvrdí, že tímto způsobem je snižován tlak na respondenta, který se při klasickém rozhovoru nemusí cítit příjemně. (Banks, 2001, s. 105) Stejně tak Harper navrhuje, že tato metoda je založena především na subjektu než sociálním vědci. (Harper, 2002) Respondentky byly opravdu mnohem uvolněnější díky využití fotografií, protože výzkum je soustředěn na jejich fotografie, které se stávají středem zájmu místo respondentek samotných.

V práci se rovněž potvrzuje, že využití fotografií podporovaný rozhovor umožňuje hlubší porozumění problému. Respondentky mnohdy nezůstávaly pouze u fotografie samotné, ale mluvily i o věcech, které je k fotografii napadly, například o jejich vzpomínkách, které souvisely se snímkem. Během rozhovoru jsme tedy nezískali pouze základní informace, ale mohli jsme proniknout hlouběji. „Fotografie podporovaná rozhovorem evokuje informace, pocity a také vzpomínky.(...) Obrazy evokují hlubší aspekty lidského vědomí než slova samotná.“ (Harper, 2002)

Za celou dobu rozhovoru nenastala situace, kdy respondentka neměla k tématu co říci, což souvisí s tím, že fotografie fungují jako stimul konverzace a neustále evokují zážitky. Při běžném hovoru můžeme dojít do bodu, kdy předem připravené otázky nebyly vhodně zvolené nebo kdy respondentky nemají na dané téma odpověď. Při tomto rozhovoru však tato situace nenastala ani jednou.

Oproti klasickému rozhovoru se tato metoda může jevit poněkud časově náročnější. Nepracovali jsme zde už s předem vytvořenými fotografiemi, ale samy respondentky vytvářely fotografie. Na vytvoření snímků samozřejmě potřebovaly dostatečné množství času, protože zachycovaly různé kulturní akce v průběhu delšího časového úseku. V tomto bodu se zkoumaná metoda může zdát poněkud zdlouhavější. Samotný průběh rozhovorů se však nezdál delší a náročnější, než je tomu u běžných rozhovorů bez doprovodu fotografie.

6. Závěr

Cílem práce nebylo hodnotit dílčí aspekty života na venkově a ve městě v pozitivním či negativním duchu, ale hlavním cílem byla především jejich komparace. Práce měla dopomoci k lepšímu chápání odlišných životů respondentek, z nichž jedna žije ve městě a druhá na venkově. V práci jsou zachyceny body, v nichž se světy obou respondentek dotýkají a jejich volnočasové aktivity se příliš neliší. Na stranu druhou jsme našli i body, v nichž se světy obou respondentek lišily.

Pro lepší porozumění života respondentek, nám v práci posloužila metoda vizuální sociologie, a to fotografií podporovaný rozhovor. V práci se neprojevila žádná negativa této metody. Metoda byla nápomocna k lepšímu porozumění volnočasových aktivit obou respondentek. Fotografie poslouží čtenáři k lepšímu porozumění a jsou zároveň nápomocné i respondentkám, kterým fotografie umožnily hovořit o svých životech více uvolněně a v širších souvislostech.

7. Seznam použitých zdrojů

Citovaná literatura:

BANKS, Marcus. *Visual methods in social research*. London: Sage, 2001. ISBN 0-7619-6363-4.

BLAŽEK, Bohuslav. *Venkovy: Anamnéza, diagnóza, terapie*. Brno: Era, 2004. ISBN 80-86517-90-x.

DUFFKOVÁ, Jana, Lukáš URBAN a Josef DUBSKÝ. *Sociologie životního stylu*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008. ISBN 978-80-7380-123-6.

HARPER, Douglas. Talking about pictures: a case for photo elicitation. *Visual studies*. 2002, roč. 17, č. 1.

CHAPLIN, Elizabeth. *Sociology and visual representation*. New York: Routledge, 1994. ISBN 0-415-07363-4.

KNOWLES, Caroline a Paul SWEETMAN. *Picturing the Social Landscape: Visual Methods and the Sociological Imagination*. London: Routledge, 2004. ISBN 0-203-69452-X.

KUBÁTOVÁ, Helena. *Sociologie životního způsobu*. Praha: Grada Publishing, 2010. ISBN 978-80-247-2456-0.

MAJEROVÁ A KOL. *Český venkov 2000: Základní údaje*. Praha: Česká zemědělská univerzita v Praze, 2002. ISBN 80-213-0915-6.

MILLS, Charles Wright. *Sociologická imaginace*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2008. ISBN 978-80-86429-93-9.

SEIDMAN, Irving. *Interviewing as qualitative research*. New York: Teachers College Press, 2006. ISBN 0-8077-4666-5.

SIOSTRZONEK, Jiří. *Fotografie a sociologie*. Opava: Slezská univerzita v Opavě, 2011. ISBN 978-80-7248-656-4.

SONTAGOVÁ, Susan. *O fotografii*. Praha: Pasek, 2002. ISBN 80-7185-471-9.

SZTOMPKA, Piotr. *Vizuální sociologie*. Praha: Slon, 2007. ISBN 978-80-86429-77-9.

ŠMÍDOVÁ MATOUŠOVÁ a Lucie MARKVARTOVÁ. *Vizuální představy o české společnosti 1989-2009 v kolektivní paměti: Město a venkov v obrazech a v příbězích o obrazech*. 2011, č. 54.

VAN AUKEN, FRISVOLL a STEWART. Visualising community: using participant-driven photo-elicitation for research and application. *Local Environment*. 2010, roč. 15, č. 4.

VEBLEN, Thorstein. *Teorie zahálčivé třídy*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1999. ISBN 80-85850-71-0.

Velký sociologický slovník. II, P-Ž. Praha: Karolinum, 1996. ISBN 80-7184-310-5.

Internetové zdroje:

www.obeckamen.cz [online]. 2013 [cit. 2013-06-18]. Dostupné z:
http://www.obeckamen.cz/index.php?option=com_content&view=article&id=5&Itemid=5